

rolí stále muset hrát zkušenostní a mimo vědu získané poznatkové systémy. „Sociotechnika“ praktické politiky bude tedy i nadále více než vědou, souhrnem zkušeností často intuitivních a vědecky neargumentovaných. Bylo by neseriózní vzbuzovat iluzi, že její možnosti jsou větší.

Podgórecki si metodologická úskalí sociotechniky ve své knize uvědomuje. Je pro něho děckem, o němž zatím není zcela jisté, zda se už opravdu narodilo. Nuže, přejme tomuto „děcku“ úspěšný vstup do života.

Michal Illner

Elisabeth Noelleová: Výzkum veřejného mínění

Praha, Svoboda, edice Sociologická knižnice 1968, s. 360.

„Úvod do metod demoskopie“ je podtitulek této známé a populární knihy dnes již neméně známé a populární německé autorky. Jde skutečně spíše o poctivě a svědomitě připravenou metodologickou příručku než o obraz stavu výzkumu veřejného mínění. Systém seznamování čtenáře s výzkumy, které jsou vesměs výsledkem osobní praxe autorky, je podřízen hledisku pedagogicky účinného výkladu metod a technik, jejichž použití je daleko širší než jen pro výzkum veřejného mínění, a dokonce i širší než pro výzkum demoskopický. Přesto empirické příklady nepůsobí jako pouhá učebnicová ilustrace. Snad je to právě díky způsobu, jakým jsou čtenáři předkládány. Autorka věnuje nejdříve velké úsilí snaze o vzbuzení osobního zájmu čtenáře, pak o stupňování jeho pocitu přímého účastenství a pocitu vlastních objevů. V tomto ohledu lze knihu nazvat dobrou učebnicí pro začátečníky v oblasti empirického výzkumu, i pro pokročilé v jiných sociologických doménách, než je výzkum veřejného mínění. V každém případě jednou z hlavních předností knihy je její snadná přístupnost a tudíž i široký záběr, široký okruh čtenářů.

Hlavní — ve vlastním slova smyslu učebnicová — část knihy není členěna chronologicky z hlediska výzkumných kroků, jak bývá zvykem, ale podle hlavních výzkumných problematik, s přihlédnutím k množství známých a všeobecně blízkých momentů a prvků myšlení i praxe. Proto na poměrně stručný a zjednodušený výklad o podstatě a úskalích interview navazuje kapitola o technice dotazníku, kde je pomocí praktických příkladů položen důraz zejména na zdroje chyb. Teprve další kapitola rozebírá do větších podrobností otázky výběru, popisuje principy a použití jednotlivých výběrových technik a vysvětluje zákon velkých čísel. Na ni navazuje výklad panelové metody a analýza problému reprezentativnosti. Značná pozornost je věnována kapitole o organizaci a vedení sítě tazatelů, kde jsou opět zdůrazněny možné zdroje chybovosti získaných informací. Zmíněné čtyři kapitoly představují tedy jakousi selekci problémů z prvních výzkumných etap, tj. z etap přípravy pozorovacích technik, přípravy terénu a samotné práce v terénu. Způsob výkladu, jehož přednosti byly již zdůrazněny, vykazuje

zde však jeden nedostatek: opomíjí počáteční teoretická a praktická východiska výzkumu a zanedbává poněkud hledisko celkové logické stavby a sklobutenosti výzkumného projektu. Tento nedostatek téměř mizí u posledních tří kapitol, zabývajících se zpracováním výsledků výzkumu, jeho vyhodnocováním a sestavením závěrečné zprávy. Tyto kapitoly jsou důkladné a systematické zároveň, aniž při tom opouštějí přístupné a téměř hravé podání.

Kromě hlavní, objemově převažující části o sedmi kapitolách obsahuje kniha nevelkou úvodní kapitolu, která vykazuje relativně samostatnou existenci, a to nejen proto, že byla psána téměř o deset let dříve, ale také proto, že svým záměrem přesahuje informativní a učebnicový charakter knihy. Tato „knihy v knize“ se pokouší o historicky podloženou obhajobu a vysvětlení použití statistiky ve výzkumech veřejného mínění, která místy přechází v obhajobu zavádění metod kvantifikace do společenských věd vůbec. Motivace autorky je zřejmá. Počátek padesátých let byl pro ni obdobím boje za prosazení a široké uplatnění výzkumu veřejného mínění v poválečném Německu, boje, který neprobíhal jen v rovině působení na státní administrativní aparát, ale také v rovině ovlivňování a získávání široké veřejnosti. V první kapitole referované knihy jde o přiblížení veřejnosti nezvyklého způsobu myšlení — myšlení ve znacích a číslech. Autorka zde zvolila, snad intuitivně, přístup sice zjednodušující a popularizující, rozhodně ale ne suchopárný a školometský. Vychází z biblicky staré myšlenky, že počítat lidi a to, co se v nich děje, budiž přirozený vnitřní odpor člověka. Odpor laika, ale i vysoce erudovaného teoretika, pokud se jeho vnitřní orientace brání nahrazení složitých a smysluplných pojmů jednoduchými a smyslově jakoby okleštěnými znaky a čísly. Snad jde právě o to „jakoby“. Zdá se totiž, že existuje a současně metodologickými výzkumy je stále více osvětlována ta rovina myšlení, kde se stýkají oba myšlenkové přístupy. Je to jakási druhá rovina abstrakce, do které vstupuje to, co je za znaky a čísla společné s tím, co je za pojmy a myšlenkami. Trivialita a nepřesnost mnoha empirických výzkumů je nedokonalostí stejně tak, jako je nedokonalostí častá zamřížovanost a mnohoznačnost výkladu pojmů, zejména sociologických. Nemá smysl dělat z nedokonalostí přednosti, ale má smysl připustit nedokonalosti a obhajovat právo na evoluci obou proudů myšlení. To snad má na mysli autorka, když se snaží „vetřít se“ do tradičního německého přístupu ke společenským vědám svými „amerikanizovanými“ postupy, když se snaží realizovat Königovu myšlenku: krok za krokem rozvíjet metody během jejich praktického užívání.

Průkopnická práce Elisabeth Noelleové si vyžádala dlouhodobého a mnohosměrného úsilí, od individuálního studia a zkušeností přes získání štábu spolupracovníků a materiálních prostředků k dosažení oficiálního pochopení a souhlasu, a také — či hlavně — náklonnosti veřejnosti. Proto asi celá tato kniha o metodách a technikách výzkumu